

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASYNYŇ HALK
BILIMI MINISTRIGI
RESPUBLIKAN BILIM MERKEZI

**TÜRKMEN DILI WE EDEBIÝATY BOÝUNÇA
IV,V,VII SYNPLARY SYNPDAN-SYNPA GEÇIRIŞ,
IX SYNPYŇ GUTARDYŞ EKZAMENINIŇ MATERIALLARY**

Daşkent 2017

TÜRKMEN DILI WE EDEBIÝATY

IX SYNP ÜÇIN

Döredijilik beýannamasy bu okuwçy döredijiliginiň çylşyrymly görnüşlerinden biridir. Döredijilik beýannama saýlanyp alnan tema okuwçynyň döredijilikli ýanaşýandygy sebäpli beýannamanyň başga görnüşlerinden tapawudlanýar. Döredijilik beýannama okuwçylary saýlanan tekstiň çeperçilik jähtden anyk we berk, logiki zygider, durmuş bilen bagly ýagdaýda beýan etmäge, özbaşdak döredijilikli pikir ýöretmäge, türkmen diliniň baý beýan ediş serişdelerinden önümlü peýdalanmaga öwredýär, ýazma nutk başarnyklarynyň formirlenişini we sowatlylygyny ösdürýär. Bu ýönelişdäki bilim,başarnyk we endikleri anyklamak maksadynda ýazylýar.

Döredijilik beýannamada çeper, medeni aň-bilim meseleleri, jemgyýetçilik we syýasy durmuş, ylmyň gazananlary hakyndaky temalar beýan edilýär.

Okuwçylar beýannamanyň aşakdaky görnüşlerinden peýdalanyp döredijilik beýannamasyny ýazýarlar.

- Tekste çeperçilik beýan etmek serişdelerinden peýdalanmak arkaly döredijilik beýannamany ýazmak
- Başlap berlen teksti öz pikirleri bilen dowam etdirmek
- Tekstäki şahsyýetleri özgerdip döredijilikli beýan etmek
- Grammatiki tapşyrykly döredijilikli beýannama

Döredijilik beýannama ýazylanda okuwçylar aşakdakylara üns bermelidirler:

- Tekstiň mazmunyny we ähmietine çuň düşünmek, näme hakynda ýazmalydygyny düşünmek;
- Tekste degişli maglumatlary ýatda saklamak;
- Tekstiň planyny(ýönekeý) düzmek;
- Plan esasynda esasy pikri anyk, zygider beýan etmegi başarmak;

- Tekstdäki waka-hadysalary hemme taraplaýyn analiz edip açyp görkezmek;
- Tema degişli özbaşdak pikirlerini ýazyp bilmek;
- Jümleleri düzende usuly anyklyga, sowatlylyga üns bermek;
- Döredijilik beýannamanyň garalama nusgasy taýýar bolandan soň ,ony gaýtadan okap çykmak;
- Taýýar bolan ýazuw işini arassa göçürmek.

Beýanname tekstleri 3 wariantda taýýarlanýar. Her bir wariantda bir sany tekst bolup, her bir tekst bilen bilelikde döredijilik beýanname ýazmagyň bir görnüşi esasynda tapşyryk berilýär. Bir okuwçy 3 wariantdan(konwertden) birini saýlap alýar. Saýlap alnan tekstiň ady tagtada ýazylyp goýulýar. Döredijilik beýanname üçin berlen tapşyryk hem tagtada ýazylýar. Mugallym döredijilik beýannamanyň tekstini bir(gerek bolsa iki) gezek okap eşitdirýär. Okuwçylar eşiden teksti boýunça berlen tapşyryk esasynda döredijilik beýannamany ýazýarlar. Döredijilik beýannamanyň göwrümi keminde 3,5 sahypa bolmaly.

Döredijilik beýannamany ýazmak üçin 2 astronomik sagat wagt berilýär. Döredijilik beýanname üçin tekst mugallym tarapyndan saýlanyp alynýar we mekdebiň metodiki geňeşinde ara alnyp maslahatlaşylýar. Makullanan material mekdebiň ýolbaşbaşçylary tarapyndan tassyklanylýar.

Umumy bilim berýän mekdepleriň 9 synp okuwçylarynyň taýýarlyk derejesini bahalamagyň reýting ulgamyna görä döredijilik beýanname aşakdaky umumylaşdyrylan BBE elementleri esasynda barlanýar .

- Beýannamanyň tekstiniň plan esasynda doly we yzygider beýan edilişi
- Söz, jümle we frazeologik düşüňjeleri orunly işletmek
- Tekstiň goşmaça ideýalar bilen doldurulandygy
- Özbaşdak we döredijilikli beýan edilişi
- Orfografiki we punktuation ýalňyşlyklara ýol berilmezligi
- Arassa ýazuwyň talap derejesinde bolmagy

Döredijilik beýannamasy üçin okuwça iki sany baha goýulýar. Birinji baha okuwçynyň döredijiligi üçin goýulýar. Beýannama işi aşakdaky kriteriýalaryň esasynda bahalanýar.

- «5» baha ýazuw işinde tekstiň mazmuny giňden açylan we okuwçynyň döredijiligi anyk duýulýan ýagdaýda bolsa goýulýar.

- «4» baha temanyň mazmuny beýan edilende bir-iki ýerde ýalňyş göýberilse.

- «3» baha okuwçy tarapyndan temanyň mazmuny doly beýan edilmedik, temadaky käbir ähmiýetli ýerler galdyrylyp gidilen ýa-da anyk berilmedik, nutkyň konstruksiýasy ýeterli derejede bolmadyk işlere goýulýar.

- «2» baha temanyň mazmuny açylmadyk, sözlemiň gurluşy we sözlemleriň arasyndaky baglanyşyk nädogry bolan işlere goýulýar.

- «1» baha temanyň mazmuny umuman açylmadyk, nutk düşnüksiz we tertipsiz berlen işlere goýulýar.

Beýannamada ikinji baha okuwçynyň orfografiki we punktuation sowatlylygyny hasaba ýalan ýagdaýda diktant normalary boýunça bahalanýar.

- «5» baha ýalňyşsyz ýazylan, bir orfografiki ýa-da 1 punktuation ýalňyşdan geçmedik, 3-den köp bolmadyk düzedişler bar bolan işe goýulýar.

- «4» baha ýalňyşlaryň umumy sany dörtten geçmedik (2 orfografiki, 2 punktuation ýa-da 4 orfografiki , 4 punktuation) işlere goýulýar.

- «3» baha 4 orfografiki, 4 punktuation ýa-da 3 orfografiki , 5 punktuation, ýa-da orfografiki ýalňyşy bolman diňe 7 punktuation ýalňyş goýberilen bolsa goýulýar.

- «2» baha ýalňyşlaryň sany «3» baha goýulýan işiň çäginde geçen: 7 sany orfografiki, 7 punktation ýa-da 6 orfografiki, 8 punktation ýa-da 8 orfografiki, 6 punktation ýalňyş goýberilen işlere goýulýar.

1-nji tekst

Begli baba örän täsin adam. Ömrüniň köpüsini çopançylykda geçiren goja şu günler hem Garagumda mal bakýar.

Begli baba oba gelse-de,elmydama çopan goşuna howlugýar. Garagumuň arassa howasy, giň sähra, owlak- guzularyň birenaýy sesleri onuň basym çöle gitmegine sebäp bolýar.Çölüň jümmüşindäki çopan goşlaryna günde-günaşa dien ýaly maşyn gidip-gelip dur. Emma goja çopan welin dor atyna atlanýanyňy kem görenok.

Munuň sebäbini köp adam bilmese bilmeyänem dälidir. Begli babanyň düşünjesine görä, äpet maşynlar sähra asudalygyna öwrenişen çöl haýwanlaryny bezikdirýär. Orän seýrek görünýän jerenler gollara ýaň salýan maşyn sesinden ürküp, umma gaçýar. Towşanjyklar bolsa gorkujyklaryna girere deşik tapanoklar. Alakadyr körsyçanlar, ýylandyr suwulganlar hem uly basga galyşyp,çem gelen erde bukulýarlar. Garaguma bagry badaşan Adam üçin sähra gözelligini onuň haýwanat dünýäsi bilen bilelikde synlamasaň,hiç bir gyzygy hem ýok. Begli baba teşne nazary bilen çaňap ýatan çöli däl-de, tebigatyň döreden ajaýyp gözelligini synlaýar,ony goraýar.

Begli baba çagalary aýratyn gowy görýär. Çagalar hem gürrüňçi gojany gowy görýärler. Onuň her gezek çölden gelerine sabysyzlyk bilen garaşýarlar. Çöden geldigem Begli babanyň töweregi topar çaga bolýar. Goja çopan olary daşyna üýşürüp, tä diňläp ýadaýançalar gyzykly gürrüňler aýdyp berýär.

Döredijilik tapşyrygy

1. Teksti atlandyryň
2. Tekst boýunça beýannama ýaz
3. Tektdäki esasy ideýa nämeden ybarat?

2-nji tekst

Türkmen nakyllary

Türkmen halky geçmiş edebi mirasa baýdyr. Ol özüniň başyndan geçiren uzak taryhy döwründe dilden-dile, nesilden-nesile aýdylyp gelýän folklor eserleriň ajaýyp nusgalaryny döredipdir.

Türkmen halk döredijiliginiň köp žanrlara bölünýär. Olardan biri hem nakyllardyr.

Nakyllar halk döredijiliginiň ähmiýetli žanrlaryndan biridir.

Olar adamyň gündelik durmuşynda aktiw ulanylýar. Türkmen halky «Aklyň bolsa akyla eýer, aklyň bolmasa-nakyla» diýip, oňa uly baha berýär.

Türkmen halky dost-ýar, ýoldaş, goňsuçylyk aragatnaşyklaryna degişli örän köp sanly nakyllary döredirdir. Bu tapar nakyllarda esasan dostuňy oňat tanamak, adamlar bilen oňat aragatnaşyk saklamak ýaly zatlar hakynda aýdylýar.

Döredijilik tapşyrygy

1. Tekst boýunça beýannama ýaz.
2. Teksti özbaşdak dowam ediň.

3-nji tekst

Adam eli – gyzył gül

Öýümizden çykanynda geň galdym. Kakam mellegimizde täze nahallary oturdypdyr. Erikmi, almamy, narmyüljemi, garaz, mellegimiz nahallardan doly. Men kakamyň ýanyna bardym. Kakam meni gördi-de:

- «Adam eli – gyzył gül» diýlenidir, oglum-diýip gülümsiredi:- Ýoksa-da, oglum, sen şol naklyň manysyna düşünýäňmi?

Men: «jük» etdim-de, kellämi ýaýkadym.

- Dogrudan-da, heniz muňa düşünýän dälşiň. Ynha, wagty gelende saňa hökman düşündirerin.

Kakam şeýle diýdi-de, oturdan nahallaryna buýsanç bilen seretdi.

Şondan soň köp wagt geçdi. Kakamyň oturdan nahallary gowy düýp tutdy. Ozalky tozap ýatan diýen ýaly mellegimizi görmäge göz gerekdi.

Şol güňleriň birinde kakam meni ýanyna çagyrdy. Soňra bolsa güle bürenip oturan mellegimize bakan elini uzatdy-da:

- Görýäňmi,oglum?-diýdi

- Hawa- diýdim.

- Hany,indi sen mellegimiziň ozalky bolşuny-da , häzirki ýagdaýyny-da deňeşdirip gör, şonda sen şol gezekki naklyň manysyna düşünersiň,oglum!

Kakam başga zat diýmedi-de,gülümsiräp durdy. Asla, maňa başga söz gerek hem däldi. Indi maňa ol naklyň manysy düşüniklidi.

Döredijilik tapşyrygy:

1. Tekst boýunça beýannama ýaz
- 2.Zähmet hakynda ene-de nähili dana sözleri bilýärsiň?
3. Onuň manysyny gysgaça beýan et.

IX synplar üçin Beýannamalaryň temalary

- 1.Biziň yurdumyzda her bir adam ezizdir.
2. N. Saryhanowyň «Kitap» hekaýasynda kitaba goýlan sarpa.
3. N. Saryhanowyň «Şükür bagşy» powestinde agzybirlik temasy.
4. «Görogly» eposynyň «Bezirgen» bölümi.
5. A. Kekilowyň «Söýgi» romanýndan halan gahrymanym.
6. Biz watanyň geljegi.
7. Özbekistanda ýaşayan türkmen şahyrlarynyň eserlerinde Watanyň, dostluk — doganlygyň waspy.
8. Saglyk- baýlyk, ýaşlyk-döwlet.
9. Abdulla Kadyrynyň «Öten günler» romanýnda wepalylygyň waspy.
10. Özbekistan — Watanym meniň.
11. Seýdiniň poeziýasynyň dili, çeperçiligi.
12. Gujak açýar,myhman alýar obamyz.

Döredijilik beýannamasynyň temasyny mugallym saýlap alýar we mekdebiň metodiki birleşmesinde ara alnyp maslahatlaşylýar. Saýlanan temalar mekdep ýolbaşçylary tarapyndan tassyklanylýar.

TÜRKMEN DILI
(VII synplar üçin)
Turkmen dili 7 synp

Türkmen dili predmetini okatmak täliminiň önünde goýlan sosial buýurma okuwçy şahsytine pikirlenmegi , özgäniň pikrine aň etirmegi we şol pikri agzeki we ýazma görnüşde sowatly beýan edip bilmegi, ýagny kommunikativ sowatlylygy ösdürmegi öwretmekden ybarat. Şondan gelip çykan ýagdaýda türkmen dili predmetini okatmak täliminiň önünde sosial taýdan özbaşdak şekillenen we pikirlenmegi başaryan, nutk we sözleşmek medenieti ösen, sowatly şahsyeti kemala getirmek maksady goýulýar.

7-nji synpyň DBS-nyň talabyna görä esasy görkeziji: pikri 14-16 sözlem mukdarynda ýazma görnüşinde beýan etmek, sypat görkezijileri: sözlemde pikri anyk, logiki yzygider açyp berliş, ýönekeý sözlemleri, goşma sözlemleri, deňdeş agzalary özara dogry we yzygider baglaşdyrylyş, sinonimlerden we başga dil serişdelerinden peýdalanmagy başarmak, teksti abzaslara dogry bölmek, pikriň yzygiderligini üpjün etmek we düzülen tekstde orfografiki we punktuation ýalňyşlary goýbermezlik derejesi barlanylýar. Şoňa görä 7 synpda synpdan-synpa geçmek ekzameninde türkmen dili predmetinden döredijilikli-beýan ediji tekti ýazmaly bolýarlar.

Tekstde okuwçy tarapyndan käbir waka-hadysanyň, görnüşiniň, belli bir zadyň, predmetiň beýany berilýär. Döredilen tekst maglumatnama we döredijilikli tekst bolmagy mümkin.

Maglumatnama tekstinde bolup geçen waka-hadysa ýa-da käbir ýagdaý barada habar berilýär. Beýle tekstde sözleriň göçme mazmunyndan, diliň çeper, meňzetme serişdelerinden köp peýdalanylmaýar, waka-hadysalar ýönekeý we anyk beýan edilýär.

Döredijilikli- tekst okuwçy tarapyndan döredijilikli beýan edilen waka-hadysalar, predmetler ýa-da şol şahsýetiň başdan geçirmeleriniň beýany, habaryň ýa-da maglumatlaryň döredijilikli beýan edilmegidir. Döredijilikli tekste mahsus häsietleriň biri okuwçynyň mälim bir waka-hadysalara ,predmetlere we şahsýetlere degişli özbaşdak pikir ýöretmegi, olary döredijilik serişdeleriň, delilleriň kömegi bilen taryplanmagy we beýan etdilmegidir.

Tekst mugallym teklipe eden şekillendirmek sungat eseri ýa-da her bir okuwçy üçin taýýarlanylýan suratly kartoçkalaryň esasynda döredilýär. Onuň üçin tebigatyň görnüşleri ýa-da okuwçylaryň ýaşyna dogry gelýän wakalar ýa-da öwrenilen belli bir çeper esere degişli şekillendirilen suratlar okuwçylara teklipe edilse dogry bolýar. Teksti döretmek prosesinde okuwçylar şu aşakdakylara üns bermelidirler.

- Şekillendirmek sungat eseri ýa-da kartoçkada berlen suratyň ideýasyny we mazmunyny anyklamak;
- Surat esasynda esasy pikri anyk, zygider beýan etmegi başarmaly;
- Suratda şekillendirilen predmeti, waka-hadysalary hemme taraplaýyn açyp görkezip, beýan etmek;
- Tema degişli özbaşdak pikirini ýazyp bilmek;
- Tekste jumleleri düzmede aýdyňlyga, punktuasion we orfografiki sowatlylyga üns bermek;
- Tekstiň garalama nusgasy taýýar bolandan soň,ony gaýtadan okap çykmak;
- Taýýar bolan teksti arassa göçürmek;

Tekst üçin material 3 wariantda taýýarlanýar. Her bir wariantda bir sany surat bolup, surat bilen bilelikde tekst ýazmagyň bir görnüşi esasynda tapşyryk berilýär. Saýlap alnan surat okuwçylara terbieçilik taýdan dogry gelmelidir. Bir okuwçy üç wariantdan (konwertden) birini saýlap alýar. Saýlanyp alnan surat tagtada asylyp goýulýar. Surat esasynda berilen tapşyryk hem tagtada ýazylýar. Tekstiň göwrümi keminde 1,5-2 sahypa bolmaly.

Şekilli teksti ýazmak üçin 2 astronomik sagat berilýär.

Tekst üçin suratlar mugallym tarapyndan saýlanyp alynýar we mekdebiň metodiki geňeşinde ara alnyp maslahatlaşylýar. Makullanan material mekdebiň ýolbaşbaşçylary tarapyndan tassyklanylýar.

Test aşakdaky bilim, başarnyk we endik (BBE) elementleri esasynda barlanýar .

- Eseriň mazmunyna dogry gelýän sözbaşy goýmakl
- Eseriň mazmunyny beýan etmeklige kömek edip bilýän plan düzmek
- Plan esasynda pikri yzygider beýan Edip bilmek
- Usuly rowanlyk
- Orfografiki we punktuation ýalňyşlyklara ýol berilmezligi
- Arassa ýazuwyň talap derejesinde bolmagy

• «5» baha ýazuw işinde tekstiň mazmuny giňden açylan we okuwçynyň döredijiligi anyk duýulýan ýagdaýda bolsa goýulýar.

• «4» baha temanyň mazmuny beýan edilende bir-iki ýerde ýalňyş göýberilse.

• «3» baha okuwçy tarapyndan temanyň mazmuny doly beýan edilmedik, temadaky käbir ähmiýetli ýerler galdyrylyp gidilen ýa-da anyk berilmedik, nutkyň konstruksiýasy ýeterli derejede bolmadyk işlere goýulýar.

• «2» baha temanyň mazmuny açylmadyk, sözlemiň gurluşy we sözlemleriň arasyndaky baglanyşyk nädogry bolan işlere goýulýar.

• «1» baha temanyň mazmuny umuman açylmadyk, nutk düşnüksiz we tertipsiz berlen işlere goýulýar.

Beýannamada ikinji baha okuwçynyň orfografiki we punktuation sowatlylygyny hasaba ýalan ýagdaýda diktant normalary boýunça bahalanýar.

• «5» baha ýalňyşsyz ýazylan, bir orfografiki ýa-da 1 punktuation ýalňyşdan geçmedik, 3-den köp bolmadyk düzedişler bar bolan işe goýulýar.

• «4» baha ýalňyşlaryň umumy sany dörtten geçmedik (2 orfografiki, 2

punktuation ýa-da 4 orfografiki , 4 punktuation) işlere goýulýar.

- «3» baha 4 orfografiki, 4 punktuation ýa-da 3 orfografiki , 5 punktuation, ýa-da orfografiki ýalňyşy bolman diňe 7 punktuation ýalňyş goýberilen bolsa goýulýar.

- «2» baha ýalňyşlaryň sany «3» baha goýulýan işiň çäginde geçen: 7 sany orfografiki, 7 punktuation ýa-da 6 orfografiki, 8 punktuation ýa-da 8 orfografiki, 6 punktuation ýalňyş goýberilen işlere goýulýar.

EDEBIÝAT **(V synplar üçin)**

Edebiýat boýunça 5-nji synp okuwçylaryny synpdan-synpa geçirmek üçin bilet soraglary.

Bilet sowallaryna okuwçylar agzeki jogap berýärler. Her biletlerde iki sorag berlen bolup, birinji sorag başlangyç synplarda okap öwrenilen ýazyjy-şahyrlaryň ömri we döredijiligi barasynda.

Biletleriň ikinji soraglarynda şahyrlaryň şygrylaryny ýatdan aýdyp bermek, labyzly okamak, eseri derňemek we ondaky wakalara, gahrymanlaryň obrazlaryna bolan garaýşy beýan etmek ýaly tabşyryklary berlendir.

1-nji bilet

1. Magtymguly-Pyragy näçenji ýylda we nirede doglan.
2. «Balam» goşgusynyň awtory kim, ony ýatdan aýdyp beriň.

2-nji bilet

1. Mollanepesiň ömri we döredijiligi barada gürrüň beriň.
2. «Jykyryň» şygry kim tarapyndan döredilen we onuň mazmuny barada gürrüň beriň.

3-nji bilet

1. Gafur Gulamyň döredijiligini gürrüň ediň.
2. «Baş üstüne» goşgusyny ýatdan aýdyp beriň.

4-nji bilet

1. B. Kerbabayew haýsy eserleri ýazyzdyr?
2. «Doganlyk» sygyryny ýatdan aýdyň. Goşgynyň mazmunyna siziň garaýyşyňyz nähili?

5-nji bilet

1. A. Kekilow näçenji ýyllarda ýaşap geçdi?
2. «Dordepel» eseriň mazmunyny gysgajyk edip gürrüň beriň.

6-njy bilet

1. Ata Salyhyň döredijiligi we onuň ýazan basnyalary hakda gürrüň.
2. «Aňsa» goşgusyny ýatdan aýdyp beriň.

7-nji bilet

1. Alyşir Nowaýynyň ömri we döredijiligi barada söhbet .
2. «Çopan we patyşa» eseri haýsy žanr görnüşine degişli, onuň mazmunyny gysgaça beýan ediň.

8-nji bilet

1. Ibn Sina kim bolupdyr, ol barada gürrüň ber. Ol haýsy on zat ähli asylylygyň çeşmesidir diýip belläpdir?
2. Iň oňat gören goşgyňy labyzly okap ber.

9-njy bilet

1. Günhoja haýsy döwrüň şahyry, onuň ömri barada aýdyp beriň.
2. «Ýagşydyr» goşgusyny ýatdan aýdyň we derňäň.

10-njy bilet

1. Baýram şahyryň ömri we döredijiligini gürrüň edip beriň.
2. «Şaglap iner bürgütler» goşgusyny labyzly okaň.

11-nji bilet

1. Ata Köpekmergeniň ömri we döredijiligini aýdyp beriň.
2. «Kiçijik şazada» ertekisiniň gysgaça mazmuny.

12-nji bilet

1. Y. Ýusupowyň döredijiligini gürrüň ediň.
2. «Doganlyk» goşgusynyň awtory kim, ony labyzly okap beriň.

13-nji bilet

1. Gurbandurdy Zelili haýsy döwürde ýaşan?
2. Şahyryň haýsy goşgusyny ýatdan aýdyp bilersiňiz?

14-nji bilet

1. Seýitnazar Seýdiniň ömri we döredijiligi.
2. «Ýagşydyr» goşgusyny kim ýazdy, ony ýatdan aýdyň.

15-nji bilet

1. Halk döredijiligi, aýdymlar hakynda gürrüň beriň.
2. «Hojaguly» goşgusynyň mazmuny.

16-njy bilet

1. Nurberdi Pommanyň ömri barada aýdyp beriň, ol nähili şahyr bolupdyr?
2. «Watanym» sygyryny labyzly okap beriň.

17-nji bilet

1. Berdimyrat Berda döredijiligini aýdyp beriň .
2. «Dönmenem begler» goşgusyny ýatdan aýdyň.

18-nji bilet

1. I.A. Krylowyň döredijiligini aýdyp beriň.
2. «Möjek bilen Guzy» basnýasyny gürrüň ediň.

19-njy bilet

1. A.S. Puşkin haýsy döwürde ýaşan.

2. «Türkmen dili» goşgusyny ýatdan aýdyň.

20-nji bilet

1. T. Kaýypbergenowyň «Sag bol, mugallym» powestiniň mazmunyny gysgaça gürrüň edip beriň.

2. «Garga we Tilki» basnýasynyň mazmuny.

21-nji bilet

1. Molladurdyň ömri we döredijiligi hakda gürrüň beriň.

2. «Howandarlyk» hekaýasynyň gysgaça mazmuny.

22-nji bilet

1. Ata Salyh barada gürrüň beriň.

2. Gunhoja şahysyň «Ýerlerim» goşgusyny okap derňäň.

23-nji bilet

1. Ata Köpekmergen şahyryň ömri barada gürrüň ediň we onuň şorta sözlerinden aýdyp beriň.

2. «Ilden öwrendim» goşgusyny labyzly okaň.

24-nji bilet

1. A. Gowşudowyň ömri we döredijiligini aýdyň.

2. «Sag bol mugallym» powestyň awtory kim? Onuň gysgaça mazmuny.

25-nji bilet

1. Halk döredijiligi, nakyllar hakynda gürrüň beriň

2. «Dönmenem begler» goşgusyny ýatdan aýdyň.

Okuwçylaryň agzeki jogaplarunyň үсти билен ББЭлериң ашакдакылары барланяр;

▪ Soralan materialy okuwçy öz pikirini, mysallar we faktlar bilen subut edip bilishi;

- Jogaby anyk, konkret görnüşde säginmän beýan etmegi;
- Eser we onuň gahrymanlary barasynda özbaşdak pikirini beýan edip bilmegi;
- Eserdäki wakalary düşündirip we derňäp bilmegi, agzeki nutkynyň rowanlygy.

Агзеки жогапларың бахаланышы

- Eger okuwçy berlen soraglaryň hemmesine doly we ýalňyşsyz jogap berse, olara mysal we deliller getirse, agzeki nutky ýagşy we özbaşdak pikiri bolsa 5 ball goýulýar;
- Eger okuwçy 2 soragdan birine doly we ýalňyşsyz jogap berip, 2 soraga birinji soraga jogap beren ýaly jogap berip bilmese, ýöne 2 soraga mysal we deliller getirip bilse, özbaşdak pikiri bolsa 4 ball goýulýar;
- Soraglara degişli düşünjesi bolsa, ýöne olara degişli mysallar we deliller getirip bilmese, öz pikirini erkin beýan edip bilmese 3 ball goýulýar;
- Soraglara degişli hiç hili pikiri bolmasa, öz pikirini erkin beýan edip bilmese 2 ball goýulýar.
- Okuwçynyň jogaby iki baha goýulýan talapdan pes bolsa 1 baha goýulýar.

Türkmen dili

(IV synplar üçin)

Tälim türkmen dilinde berilýän umumy orta mekdepleriň 4-nji synp okuwçylaryny synpdan-synpa geçirmekde türkmen dili boýunça ýazuw diktanty alynýar. Ýazylýan diktantyň teksti 75-80 sözden ybarat bolmaly. Diktantda harp we dyngy belgileriň ýalňyşlaryna ýol berilmeli däl. Sözler setirden setire dogry geçirilmeli. Tekst ýazylanda harplar bir-biri bilen dogry utgaşdyrylmaly we harplaryň ýazuw grafikasyny dogry ýerine ýetirilmelidir. Ýazuw arassa ýazylmaly. Aşakda diktantlaryň tekstiniň 3 nusgasy berilýär.

1-nji tekst

Obanyň gelşigi

Meýdanyň ot-çöpi eýýäm gurap giden-de bolsa, obany ikä bölýän ýabyň raýyşlary gök çäýrlykdy. Obanyň ekerançylygyny suwa ýakýan bu ýap obanyň gelşigidi. Onuň iki gyrasynda uly-uly toraňňylardyr suwotlar howalanyp otyrdylar.

Ýabyň sag kenarynda uly ekin meýdanda gawun ekilýär. Çep kenarda bolsa giden baran miweli bag ösüp dur. Bu bagda alma, şeptaly, nar agaçlary ösýär. Günortanyň yssysynda guşlaryň hemmesi şu baglara siňýärdi.

Ýap dolup akýar. Oglanlar hem hezil edip suwa düşýärler. Suw bar ýerde tebigat hem gözəl.

10 sözlem, 76 sözden ybarat

2-nji tekst

Awçy

Merdan aga belli awçy. Onuň akyllý aw tazysy hem bar. Onuň lakamy Ýyldyrym. Merdan aga tazysyna nädip aw awlamak gerekdigini öwretdi. Tazy Merdan aganyň ýanyndan aýrylmaýar. Ol ikisi ýakyn dost. Ol awa köplenç daglyk, baýrlyk erlere gidýär. Käwagtlar bolsa obanyň günbatar tarapyndaky çöplük, tokaýlyk meýdandan aw awlaýar. Elbetde hemişe onuň ýanynda Ýyldyrym hem gidýär. Ol akyllý we öwredilen it. Şonuň üçin oňat aw awlaýar. Merdan aganyň tazyly awa gidip, awsyz gelen wagty ýok.

12 sözlem, 74 sözden ybarat

3-nji tekst

Nowruz baýramy

Her ýylyň 21-nji martynda biziň ýurdumyzda Nowruz baýramy bellenýär. Bu baýram Özbegistan garaşsyz döwlet bolandan soň belleniip başlandy. Biz indii öz döp-dessurlarymyza ee bolduk.

Nowruz baýramynda hemmeler oňat geýnib köçä çykýarlar, ýörite meýdançalarda üýşüp, aýdym aýdýarlar, tans edýärler. Birnäçe erlerde at çapysygy hem geçirilýär. Hemme ýerde toý, şatlyk, baýramçylyk. Adamlar bir-birini Nowruz baýramy bilen gutlaýarlar.

Men hem mamam, babam we uýam bilen baýramçylyga bardyk. Babam Bize sowgat alyp berdi.

Nowruz baýramy hemişe ajaýyp bahar günlerine gabat gelýär.

9 sözlem, 79 sözden ybarat

4-nji synda diktant aşakdaky ýaly bahalanýar:

- «5» baha ýalňyşsyz ýazylan, bir orfografiki ýa-da 1 punktuasion ýalňyşdan geçmedik, 3-den köp bolmadyk düzedişler bar bolan işe goýulýar.

- «4» baha ýalňyşlaryň umumy sany dörtten geçmedik (2 orfografiki, 2 punktuasion ýa-da 4 orfografiki, 4 punktuasion) işlere goýulýar.

- «3» baha 4 orfografiki, 4 punktuasion ýa-da 3 orfografiki , 5 puktuasion, ýa-da orfografiki ýalňyşy bolman diňe 7 punktuasion ýalňyş goýberilen bolsa goýulýar.

- «2» baha ýalňyşlaryň sany «3» baha goýulýan işiň çäginde geçen: 7 sany orfografiki, 7 punktasion, ýa-da 6 orfografiki, 8 punktasion ýa-da 8 orfografiki, 6 punktasion ýalňyş goýberilen işlere goýulýar.